

Eduskunnan kunta- ja terveysjaosto

11/4.1./20
Lausunto 18.11.2020

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Tiivistelmä

1. Koronakriisin sukupuolivaikutuksia

Terveydelliset, taloudelliset ja muut globaalit kriisit ovat myös tasa-arvon kriisejä: ne syventävät olemassa olevaa eriarvoisuutta ja tuottavat uudenlaisia eriarvoisuuden muotoja. Koronakriisi on koetellut eniten heikoimmassa asemassa olevia.

Sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeiset terveys-, varhaiskasvatus- ja hoivapalvelut on turvattava. Tulee varmistaa, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneille on tarjolla apua ja tukipalveluita myös poikkeusoloissa. Kuntien ja järjestöjen resursseja on lisättävä, jotta koronakriisin vuoksi kasvavaan avun tarpeeseen olisi mahdollista vastata. Elvytystoimia on suunnattava myös naisvaltaisille aloille ja sosiaaliseen infrastruktuuriin.

Koronakriisi korostaa sukupuolivaikutusten arvioinnin tärkeyttä, tasa-arvotietoisien budjetoinnin kehittämisen merkitystä sekä sukupuolten tasa-arvon edistämisen nostamista yhteiskunnallisen päätöksenteon keskiöön.

2. Sukupuolitietoinen budjetointi

Hallitusohjelmassa on paljon tasa-arvokirjauksia. Hallituksella on tahtotila edistää sukupuolten tasa-arvoa. Koronapandemian sukupuolivaikutukset eivät kuitenkaan näy "tietä ulos koronakriisistä" rakentavassa talousarvioesityksessä, jossa käsitellään vähemmän pandemian vaikutuksia ihmisiin kuin talouteen.

Vuoden 2021 talousarvioesityksessä on kuitenkin enemmän kirjauksia tasa-arvosta kuin edellisinä vuosina. Sukupuolitietoisien budjetoinnin kehittäminen edellyttää mm. sukupuolittain analysoidun tiedon saatavuutta, osaamisen vahvistamista ja johdon johdonmukaista tukea työlle.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää aiempaa *konkreettisemmän ohjeistuksen laatimista* sukupuolitietoisien budjetoinnin edelleen kehittämiseksi. Sukupuolitietoisien budjetoinnin toteutumista eri hallinnonaloilla pitää *seurata* ja se pitää *raportoida*. Ministeriöiden tulee kehittää omalle toimialalleen *tasa-arvoindikaattoreita*. Ministeriöiden viranhaltijoille tulee järjestää *säännöllisesti koulutuksia* sukupuolittain analysoidun tiedon käyttämisestä *sukupuolivaikutusten arvioimisessa*.

3. Lainsäädäntöhankkeiden sukupuolivaikutusten arvioinnin parantaminen

Sukupuolivaikutusten arvioinnin kehittäminen lainsäädäntöhankkeissa edellyttää sitoutumista sukupuolivaikutusten arviointiin koko prosessin ajan. Sukupuolittain analysoitua tietoa tulee käyttää säädösvalmistelun kaikissa vaiheissa.

Sukupuolivaikutusten arviointi ei saa olla vain muodollisuus, jolla ei ole merkitystä lopputuloksen kannalta. Hyvä vaikutusarviointi parantaa lainsäädännön laatua.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että sukupuolivaikutusten arvioinnista tulee laatia lainlaajuuksille *tarkemmat käytännön ohjeet*. Sukupuolivaikutusten arvioinnin *toteutumista* lainsäädännössä pitää *seurata* ja se pitää *raportoida*. Lainsäädäntöhankkeiden sukupuolivaikutusten arvioinnista tulee järjestää *säännöllisesti koulutuksia* ministeriöiden viranhaltijoille.

4. Tasa-arvotyön resurssit

Tasa-arvon tosiasiallinen edistäminen edellyttää riittäviä henkilö- ja muita resursseja tasa-arvoviranomaisille ja –toimijoille.

TANE esittää hallitusohjelman tasa-arvokirjausten toteuttamiseen lisäresursseja kaikkiin ministeriöihin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää tasa-arvovaltuutetun toimistoon kahden uuden viran perustamista vuonna 2021. Jatkossa tulee lainvalvonta- ja muiden tehtävien lisääntyminen huomioida myös resurssien lisäyksinä.

TANE esittää viestintäasiantuntijan viran perustamista neuvottelukunnan sihteeristöön.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää momentille 29.10.51 eräiden naisjärjestöjen valtionavusta annetun lain (663/2007) mukaisiin valtionavustuksiin lisättäväksi 650 000 euroa.

Eduskunnan kunta- ja terveysjaosto

11/4.1./20

Lausunto 18.11.2020

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Lausuntopyyntöissä toivottiin erityisesti näkemyksiä 1. koronaepidemian vaikutuksista tasa-arvon näkökulmasta, 2. tasa-arvon edistämisen näkymisestä talousarvioprosessissa ja 3. miten voidaan parantaa sukupuolten tasa-arvoon liittyviä vaikutusarvioita.

Valtion budjetti on yhtä tärkeä tasa-arvolle kuin perinteiset tasa-arvopolitiikan työkalut. **Sukupuolittien budjetointi** on tasa-arvon **edistämistästrategia**, joka kohdistuu talouspolitiikkaan ja talousarvioon. Tavoitteena on edistää valtion tulojen ja menojen jakautumista tasa-arvoa edistävällä tavalla esimerkiksi arvioimalla talousarvioiden sukupuolivaikutuksia ja sisällyttämällä niihin tasa-arvonäkökulmia.

Sanna Marinin hallitus on sitoutunut sukupuolten tasa-arvon edistämiseen talousarvioprosessissa. Lupauksista huolimatta valtion vuoden 2021 talousarvioesityksen tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulma jää ohueksi.

1. Koronakriisin sukupuolivaikutuksia

Koronakriisi teki naisenemmistöisen työn arvon näkyväksi ja haastoi ajatusta julkisesta sektorista kulueränä. Kriittisiksi aloiksi ja tehtäviksi luettavien lista on monimuotoinen, se sisältää aloja julkisen sektorin terveydenhuollosta, varhaiskasvatuksesta, koulutuksesta ja turvallisuudesta palvelusektorin ravintola-alaan, kauppaan, liikenteeseen ja siivoukseen. Useita näistä aloista yhdistää seuraavat seikat: alat ovat naisenemmistöisiä ja alat ovat matalapalkkaisia, joko absoluuttisesti tai suhteessa työn vaatavuuteen.

Kriisi on tuonut näkyväksi monia yhteiskuntamme kannalta välttämättömiä töitä. Globaalissa pandemiassa tällaiseksi on osoittautunut esimerkiksi terveydenhuolto, jonka piirissä tehtävä työ on koronan aikana keskeistä ja joka on ollut keskiössä koronaa vastaan taisteltaessa. Sairastuneiden elämä on terveydenhuollon henkilöstön käsissä. Keskeiseen rooliin nousivat myös opettajat, jotka työskentelivät saadakseen etäopetuksen toimimaan poikkeustilanteessa, sekä varhaiskasvatuksen ammattilaiset, joiden ansiosta päiväkotien ovet voitiin pitää auki ja kriittisten alojen työntekijät saattoivat käydä töissä.

Tehyn kyselytutkimuksen mukaan lähes 90 prosenttia sairaanhoitajista harkitsee alan vaihtoa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta onkin huolissaan siitä, miten tulevista kriiseistä selviydytään, jos meillä ei ole riittävästi kriittisten alojen työntekijöitä. Hoiva tulee tasa-arvoasian neuvottelukunnan näkemyksen mukaan nähdä koronakriisin ratkaisuna eikä kulueränä.

Arkkipiispa emeritus Kari Mäkisen johtama korkeanprofiilin asiantuntijaryhmä on arvioinut hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistamista koronakriisin aikana ja sen jälkeen. Sosiaali- ja terveystieteiden ja työ- ja elinkeinoministeriön asettaman ryhmän raportissa Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen on todettu, että sukupuoli- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi on huomioitava kaikessa yhteiskuntapolitiikassa laaja-alaisesti.

Asiantuntijaryhmän arvion mukaan koronakriisi on koetellut eniten heikoimmassa asemassa olevia. Tasa-arvonäkökulma tulee ottaa koronakriisin jälkihoidossa keskiöön. Koska kriisi kohdistui erityisesti naisemmistöisille aloille, tulee myös jälkihoidon kohdistua sinne.

Perhe ja työelämä

Lapsiperheiden – erityisesti yksinhuoltajaperheiden – sekä omaishoitoperheiden asema vaikeutui koronakriisin aikana. Toisaalta, osassa perheitä hoivavastuu sukupuolten välillä jakautui aiempaa tasaisemmin koronakriisin aikana. Yksinhuoltajien selviäminen niin työstä kuin hoivavastuista ilman koulun, päiväkotien tai läheisten tukea oli erityisen koettelevaa. Samoin sellaisten yksinhuoltajien lasten, jotka ovat olleet paljon yksin kotona vanhemman työn vuoksi.

Paitsi kuormittavaa yksilöllisesti ja parisuhteiden kannalta, hoivan entistä epätasaisempaa jakautumista tulee tarkastella sen suhteen, mitä vaikutuksia sillä on naisten työllisyyteen ja urakehitykseen. Perheissä, joissa isät ovat ottaneet enemmän vastuuta esimerkiksi äidin välttämättömän työn vuoksi, seuraukset voivat olla positiivisia.

Omaishoitoperheiden elämän rajoitustoimet muuttivat perheiden arkea, kun monen tukipalvelut loppuivat ilman siirtymäaikaa. Valtaosa omaishoitajista on naisia ja yli puolet yli 65-vuotiaita. He olivat lähes kaksi kuukautta ympärivuorokauden valmiudessa avustaa ja hoitaa läheistään.

Myös enemmistö niistä, jotka hoitavat säännöllisesti toisessa taloudessa asuvia omaisiaan, on naisia. Palvelujen rajoittaminen on lisännyt heidän työtaakkaansa merkittävästi tilanteessa, jossa myös yli 70-vuotiaita koskevat rajoitukset olivat voimassa.

Vammaisten lasten perheissä osa vanhemmista on joutunut jäämään pois töistä, kun arkeen on tullut huolehdittavaksi vammaisen lapsen etäopetus ja muu arki.

Koronakriisi näkyi erityisesti naisvaltaisilla aloilla ja se kohdistui etenkin nuoriin naisiin. Kriisi on koestanut suomalaisen työelämän tiedossa olevia tasa-arvo-ongelmia. Koronakriisin aikana työttömyys ja lomautukset ovat kohdistuneet erityisesti nuoriin naisiin. Kelan työttömyysetuuksia ovat hakeneet erityisesti nuoret, vähemmän koulutetut 20–24-vuotiaat naiset.

Nuorten naisten heikentynyttä asemaa koronakriisissä selittää rajoitusten kohdistuminen naisvaltaisille palvelualoille. Koronakriisi tuo näin esiin monet sukupuolten tasa-arvon ongelmakohtat: sukupuolen mukaan jakautuneet työmarkkinat, joissa naisten työt kasaantuvat heikomman palkkatason julkiselle sektorille ja yksityiselle palvelusektorille, joilla myös työsuhteet ja työolot ovat heikommat.

Hoiva on jakautunut sukupuolittuneesti: äidit käyttävät suurimman osan perhe- ja hoitovapaista, joita ei ole korvamerkitty isille. Pitkät kotonaolajaksot vaikuttavat nuorten naisten työllisyyteen, urakehitykseen sekä palkka- ja eläketasoon. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on edelleen yleistä.

Sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeiset varhaiskasvatus- ja hoivapalvelut on turvattava. Elvytystoimia on suunnattava myös naisvaltaisille aloille ja sosiaaliseen infrastruktuuriin. Leikkaustoimet eivät saa painottua naisvaltaisille aloille. Koronakriisin aikana myönnettyjen yritystukien tulee jakautua nais- ja miesvaltaisille aloille.

Väkivalta

Raportissa nostetaan esiin huoli perhe- ja lähisuhdeväkivallan lisääntymisestä. Koronapandemian vaikutuksia väkivaltaan ei tarkalleen tiedetä minkä vuoksi on epäselvää, ovatko auttamisjärjestelmät tavoittaneet apua tarvitsevat. Riskinä on, että väkivalta jää piiloon ihmisten elinpiirien muuttuessa koronan vaikutuksesta.

Taloudellinen ahdinko, stressi ja päihteiden käytön lisääntyminen yhdistettynä sosiaaliseen eristämiseen sekä karanteenitoimenpiteisiin voivat entisestään lisätä lähisuhdeväkivallan riskiä. Poliisin kotikäynnit ovat lisääntyneet samalla kun sekä lapsiin että naisiin kohdistuva väkivalta jää helposti piiloon, ja on epäselvää, missä määrin auttamisjärjestelmä on pystynyt vastaamaan tarpeisiin tilanteissa, joissa kotoa poistuminen on vaikeaa ja väkivallan tekijä on koko ajan läsnä.

Vammaiset naiset kohtaavat suhteellisesti enemmän niin fyysistä kuin henkistä väkivaltaa samalla kun turvakotien esteettömyys on edelleen heikkoa eikä palveluja ole saatavilla monikanavaisesti. Ihmiskaupan uhrit ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Koti ei ole kaikille turvallinen paikka ja siksi on erityisen tärkeää varmistaa, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneille on tarjolla apua ja tukipalveluita myös poikkeusoloissa.

Suomessa on viime vuosina lisätty esimerkiksi turvakotien resursseja, mutta palveluja ei vielä ole tarjolla riittävästi. Kuntien ja järjestöjen resursseja on lisättävä, jotta koronakriisin vuoksi kasvavaan tarpeeseen olisi mahdollista vastata. Koronakriisin aikana on pohdittava, miten väkivallan uhrit tavoitetaan ja miten he saavat palveluita tilanteessa, jossa on vaikea olla yhteydessä palveluihin ja lähteä kotoa. Palvelut pitää myös sovittaa niin, että ne ovat kattavia ja tavoittavat kaikki.

Sukupuolivaikutukset ja sukupuolinäkökulma päätöksenteossa

Koulutuksen ja työelämän sukupuolen mukaisen työnjaon purkamista tulee edistää, samoin työn ja perheen yhteensovittamista. Perinteisen työnjaon purkamisella on myös työllisyysvaikutuksia.

Koronakriisi korostaa sukupuolivaikutusten arvioinnin tärkeyttä, tasa-arvotietoisien budjetoinnin kehittämisen merkitystä sekä sukupuolten tasa-arvon edistämisen nostamista yhteiskunnallisen päätöksenteon keskiöön. Sukupuolten tasa-arvon vaikutusten arvioimiseksi on olemassa vakiintuneita käytäntöjä, jotka tulee ottaa täysmääräisesti käyttöön.

Edellä mainittuihin sukupuolten eriarvoisuuksiin voidaan vaikuttaa myös asettamalla sukupuolten tasa-arvon edistäminen keskiöön lainsäädäntötyössä ja ohjelmallisessa työssä. Perusoikeuksien

toteutumisen kannalta tärkeitä ovat muun muassa raskaus ja perhevapaa- sekä palkkasyrjäntäkieltojen tehokkuus, naisten ja miesten välisen palkkaeron kaventaminen sekä palkkojen avoimuuden ja palkkatietämyksen lisääminen.

Sukupuolten tasa-arvo tulee huomioida osana kestäväää talouspolitiikkaa, mikä edistää sosiaalista ja taloudellista oikeudenmukaisuutta ja koko väestön potentiaalin hyödyntämistä talouden kasvutekijöinä.

Koronakriisin ei tule pysäyttää yhteiskunnallisia uudistuksia, jotka tähtäävät tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tosiasialliseen toteutumiseen. Sukupuolten tasa-arvon ja ihmisoikeuksien vahvistaminen on päinvastoin tässä tilanteessa erityisen tärkeää. Sukupuolten tasa-arvoa koskevat uudistukset, kuten perhevapaiden ja translain uudistaminen, on vietävä eteenpäin.

2. Tasa-arvo talousarvioprosessissa

Hallitusohjelmassa on paljon tasa-arvokirjauksia. Hallituksella on tahtotila edistää sukupuolten tasa-arvoa. Suurimmalle osalle kirjauksista **ei kuitenkaan ole budjetoitu erillisiä määrärahoja.**

Koronapandemian sukupuolivaikutukset eivät näy "tietä ulos koronakriisistä" rakentavassa talousarvioesityksessä, jossa käsitellään vähemmän pandemian vaikutuksia ihmisiin kuin talouteen. Tasa-arvonäkökulmasta vuoden 2021 budjetti ei näyntydy korona-ajan budjettina. Koronan vaikutukset naisiin ja miehiin eri elämäalueilla, sekä budjettiin sisältyvien elvytystoimien sukupuolivaikutukset jäävät tunnistamatta.

Tasa-arvo **näkyä kuitenkin aiempaa vahvemmin valtion talousarvioesityksessä** vuodelle 2021, mutta valitettavasti tapa sisällyttää sukupuolinäkökulma on edelleen ohut. Valtiovarainministeriön budjetin laatimismääräykset edellyttävät, että talousarvioesityksen pääluokkaperusteluihin tulee sisällyttää yhteenvetotarkastelu sukupuolivaikutuksiltaan merkittävästä talousarvioesitykseen liittyvästä toiminnasta. VM on myös järjestänyt ministeriöille koulutuksia aiheesta. Vuoden 2021 talousarvioesitykseen sisällytetyt kirjaukset ovatkin vahvistuneet aiemmista vuosista. Useimmat ministeriöt tuovat esiin hallitusohjelmaan ja hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan sisältyviä tasa-arvotavoitteita ja toimenpiteitä.

Sukupuolitietoisen budjetoinnin kehittäminen edellyttää mm. **sukupuolittain analysoidun tiedon saatavuutta, osaamisen vahvistamista ja johdon johdonmukaista tukea työlle.** Viranomaisten tasa-arvo-osaamista tukemaan on julkaistu *Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen – miten ja miksi? – digitaalinen koulutus.* Aineisto esittelee viranomaisten keskeiset velvoitteet ja se tukee sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden integrointia omaan työhön.

Ministeriöiden yhteenvetotarkastelut vuoden 2021 talousarvioesityksessä ovat kehittyneet. Aiempien vuosien tapaan kaikilla ministeriöillä on jonkinlainen sukupuolinäkökulma talousarvioesityksen pääluokkaperusteluissa. Useassa ministeriössä sukupuolinäkökulman tarkastelua on syvennetty aiemmasta. Tarkastelujen sisältö ja laajuus vaihtelevat ja osa ministeriöistä on sisällyttänyt sukupuolinäkökulmaa myös momenttiperusteluihin. Ensimmäistä kertaa kaikilla ministeriöillä on talousarvioesityksessä erikseen otsikoitu kappale Sukupuolten välinen tasa-arvo.

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi 2021 sisältää hallinnonalakohtaiset sukupuolivaikutusten arvioinnit, mutta niiden yhteismitallisuus, konkreettisuus ja mahdollisten tavoitteiden yhteys määrärahoihin vaativat edelleen kehittämistä.

Joidenkin hallinnonalojen arvioinneissa on todettu asiaa perustelematta, ettei pääluokan menoihin "liity välittömiä sukupuolivaikutuksia" (VM), ettei talousarvion määrärahoilla "arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia sukupuolten väliseen tasa-arvoon" (YM) tai "Pääluokan menoista noin 90 % on

siirtomenoja. Pääsääntöisesti tukien myöntämisperusteena ei ole niiden vaikutus sukupuolten väliin tasa-arvoon” (MMM).

On kuitenkin tärkeää, että myös esimerkiksi etuuksien, tukien ja muun määrärahojen käytön samoin kuin esimerkiksi verotuksen välilliset vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon huomioidaan.

Vuoden 2021 talousarvioon ovat SM, PLM ja OKM esittäneet eniten sukupuolten tasa-arvoa edistäviä tavoitteita ja konkreettisia toimenpiteitä. OKM:n tavoitteet ja toimet lisääntyivät eniten vuoden 2020 talousarvioesitykseen verrattuna.

Liitteenä 1 on ministeriöiden tasa-arvokirjauksia HE 146/2020 vp hallituksen esityksessä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuoden 2021.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää *aiempaa konkreettisemmän ohjeistuksen laatimista* sukupuolittietoisien budjetoinnin edelleen kehittämiseksi. Sukupuolittietoisien budjetoinnin toteutumista eri hallinnonaloilla pitää *seurata ja se pitää raportoida*. Ministeriöiden tulee kehittää omalle toimialalleen *tasa-arvoindikaattoreita*. Ministeriöiden viranhaltijoille tulee järjestää säännöllisesti *koulutuksia sukupuolittain analysoidun tiedon käyttämisestä* sukupuolivaikutusten arvioimisessa.

3. Lainsäädäntöhankkeiden sukupuolivaikutusten arvioinnin parantaminen

Sitoutuminen sukupuolivaikutusten arviointiin koko prosessin ajan parantaa sukupuolten tasa-arvoon liittyviä vaikutusarvioita sekä suurissa lainsäädäntöhankkeissa että muissakin lainsäädäntöhankkeissa. **Sukupuolittain analysoitua tietoa tulee käyttää** säädösvalmistelun kaikissa vaiheissa.

Oikeusministeriö on julkaissut uusitut Hallituksen esityksen laatimisohteet, HELO-ohjeet vuonna 2019. <http://helo.finlex.fi>. HELO-ohjeiden mukaan hallituksen esitykseen kirjoitetaan tiivis katsaus esityksessä ehdotetun lainsäädännön pääasiallisista vaikutuksista. Sitä, että esityksellä ei arvioida olevan tietynlaisia vaikutuksia, ei yleensä mainita. Poikkeuksena ovat taloudelliset vaikutukset: jos esityksellä ei arvioida olevan taloudellisia vaikutuksia, siitä on erikseen mainittava. Sama koskee muitakin keskeisiä vaikutuslajeja, **esimerkiksi vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon**.

Hallituksen esitysten **vaikutukset arvioidaan** säädösehdotusten vaikutusten arvioinnista annettujen ohjeiden mukaisesti (*Säädösehdotusten vaikutusten arviointi*). Vaikutusarviointi tuottaa valmistelijoille, päättäjille ja sidosryhmille tietoa suunnitteilla olevan lainsäädännön vaikutuksista, niiden merkittävydestä ja mahdollisista haitallisten vaikutusten lieventämisen mahdollisuuksista. Hyvä vaikutusarviointi parantaa lainsäädännön laatua.

Säädösehdotusten vaikutusten arviointi -ohjeissa kuvataan **sukupuolivaikutusten arviointia**. Kohdassa viitataan myös STM:n laatimaan Suvaoppaaseen: Sukupuolivaikutusten arvioiminen lainsäädäntöhankkeissa (STM:n julkaisu 2007:25). <https://stm.fi/tasa-arvo/lainsaadannossa>

Lainsäädäntöhankkeiden sukupuolivaikutusten ja tasa-arvon edistämisen arviointi on myös hallinnollinen keino toteuttaa tasa-arvolain (609/1986) 4 §:ssä säädettyä viranomaisen velvollisuutta edistää tasa-arvoa.

Sukupuolivaikutusten arviointi ei saa olla vain muodollisuus, jolla ei ole merkitystä lopputuloksen kannalta. Viime vuosina lakiesityksistä vain noin viidenneksessä oli tehty sukupuolivaikutusten arviointi ja näistä vain kolmanneksessä oli arvioitu, että lainsäädännöllä oli sukupuolivaikutuksia. Tästä lähtien arvioinnilla ei yleensä ole ollut merkitystä lain lopullisesta sisällöstä päätettäessä. Lähes kaikella lainsäädännöllä, joka koskee ihmisiä, on sukupuolivaikutuksia.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että sukupuolivaikutusten arvioinnista tulee laatia lainlaajuisille *tarkemmat käytännön ohjeet*. Sukupuolivaikutusten arvioinnin *toteutumista* lainsäädännössä

pitää seurata ja se pitää raportoida. Lainsäädäntöhankkeiden sukupuolivaikutusten arvioinnista tulee järjestää säännöllisesti koulutuksia ministeriöiden viranhaltijoille.

4. Tasa-arvotyön resurssit

Tasa-arvon tosiasiallinen edistäminen edellyttää riittäviä henkilö- ja muita resursseja tasa-arvo-viranomaisille ja –toimijoille.

Ministeriöt ja tasa-arvotyöyksikkö

Hallitusohjelman tasa-arvokirjausten toteuttaminen kuuluu paljolti eri **ministeriöille**. Jotta laajat tasa-arvokirjaukset toteutuisivat, tulee ministeriöihin suunnata lisäresursseja tasa-arvotyöhön. Tasa-arvotyötä tekevien henkilöiden *työnkuvaan tulee kirjata näkyviin tasa-arvon edistämistyö*. Tasa-arvon edistäminen vaatii usein muistuttamista, kannustamista ja innostamista – **koordinaatiota**.

Kaikissa ministeriöissä on **toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät**. Ne ovat keskeisiä tasa-arvon edistämiseksi ministeriöiden toimialalla. Lisäksi on tasa-arvotyöyksikön koordinoima ministeriöiden toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien verkosto, joka kokoontuu vuorollaan eri ministeriöissä. Tämä rakenne on osoittautunut toimivaksi ja tarpeelliseksi.

Koska hallitusohjelman tasa-arvokirjauksia on paljon, tarvitaan kaikkiin ministeriöihin aiempaa enemmän resursseja sukupuolivaikutusten arviointiin ja tasa-arvon edistämistyöhön.

TANE esittää hallitusohjelman tasa-arvokirjausten toteuttamiseen lisäresursseja kaikkiin ministeriöihin.

Tasa-arvovaltuutettu

Tasa-arvolain veloitteiden toteutumisen ja sukupuolten tasa-arvon edistämisen kannalta on tärkeää, että tasa-arvovaltuutetulla valvovana viranomaisena on tehtäviensä hoitamiseen riittävät resurssit.

Henkilöresurssien lisääminen on välttämätöntä, jotta tasa-arvovaltuutettu voi ajantasaisesti ja tehokkaasti edistää kansalaisten tasa-arvolakiin liittyvien oikeuksien toteutumista ja jotta tasa-arvovaltuutettu voi toteuttaa tasa-arvon edistämiseen ja erityisesti tasa-arvosuunnitelmien valvontaan liittyviä tehtäviään. Tasa-arvon edistäminen vaatii myös tiedotus-, viestintä- ja selvitystyötä ja niihin resurssit.

Tasa-arvolakiin on tehty 2000-luvulla useita merkittäviä uudistuksia, erityisesti vuosina 2005 ja 2015. Uudistukset ovat koskeneet muun muassa työpaikkojen tasa-arvosuunnitteluelvoitetta palkkakartoituksineen ja oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua. Tasa-arvosuunnitteluelvoite koskee noin 8 300 työnantajaa sekä 3 500 koulua ja oppilaitosta. Vuoden 2015 tasa-arvolakiuudistuksessa kirjattiin lakiin syrjintä sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella sekä tämän syrjinnän ennaltaehkäisy.

Tasa-arvovaltuutetun toimiston henkilöresurssit eivät ole kasvaneet yllä kuvattujen uudistusten myötä, toimistossa on edelleen kymmenen vakituista virkaa, kuten vuonna 2005.

Tasa-arvolakiin tehdyt muutokset ovat synnyttäneet kuilun tasa-arvovaltuutetun tehtävien ja käytettävissä olevien voimavarojen välille.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää tasa-arvovaltuutetun toimistoon kahden uuden viran perustamista vuonna 2021. Jatkossa tulee lainvalvonta- ja muiden tehtävien lisääntyminen huomioida myös resurssien lisäyksinä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Laaja päätöksentekijöiden, asiantuntijoiden ja tutkijoiden verkosto mahdollistaa TANE:n roolin merkittävänä tasa-arvopoliittisena vaikuttajana. TANE:n laajan mandaatin vaikuttava toteuttaminen edellyttää paitsi vahvaa tasa-arvotemojen asiaosaamista myös tasa-arvokysymyksistä viestimistä. Itsenäisenä toimielimenä TANE tuottaa ja toteuttaa viestintänsä itse. TANE:n sihteeristössä on kaksi ja puoli virkaa: pääsihteeri, asiantuntija ja osa-aikainen hallinnollinen avustaja. Sukupuolietoinen, tutkittuun tasa-arvotietoon pohjautuva vaikuttava viestintä edellyttää viestintään keskittävää uutta virkaa.

TANE esittää viestintäasiantuntijan viran perustamista neuvottelukunnan sihteeristöön.

Tasa-arvotavoitteita ei saavuteta ilman vahvaa tasa-arvohallintoa.

Naisjärjestöjen kattojärjestöjen avustus

Vuoden 2021 talousarvioesityksessä opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokassa momentilla 29.10.51 on 268 000 euroa eräiden naisjärjestöjen valtionavusta annetun lain (663/2007) mukaisesti valtionavustuksiin. Naisjärjestöjen Keskusliitto, Naisjärjestöt Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry ja Monika-Naiset liitto ovat kattojärjestöjä. Naisjärjestöjen työ tukee hallituksen ja ministeriöiden tasa-arvotavoitteiden saavuttamista. Etenkin koronakriisin aiheuttaman tasa-arvokriisin aikana on välttämätöntä turvata naisjärjestöjen resurssit. Järjestöt toimivat asiantuntijoina ja vaikuttajina, tiedottavat, antavat lausuntoja ja tekevät sektorirajat ylittävää yhteistyötä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi kansallisesti ja kansainvälisesti. Naisjärjestöillä on keskeinen asiantuntijarooli kansainvälisten velvoitteiden kuten CEDAW- ja Istanbulin sopimuksen toimeenpanossa ja seurannassa.

Naisjärjestöjen Keskusliittoon kuuluu 66 jäsenjärjestöä, joissa on yhteensä yli 400 000 jäsentä. NJKL täyttää 110 vuotta 2021. NYTKIS ry:n kuuluvat kaikki eduskuntapuolueiden naisjärjestöt sekä Naisasialiitto Unioni, Naisjärjestöjen Keskusliitto ja Sukupuolentutkimuksen seura. NYTKISin puoluerajat ylittävä yhteistyö on kansainvälisestikin uniikki malli. Valtakunnallisesti toimivalla NYTKIS ry:llä on 17 alueellista toimikuntaa. Monika-Naiset liitto ry on maahanmuuttajanaisjärjestöjen ja monikulttuurista naistyötä tekevien järjestöjen kattojärjestö. Liitolla on 15 jäsenjärjestöä, jotka edustavat eri puolilta maailmaa Suomeen muuttaneita naisia. Monika-Naiset liitto on edelleen ainoa naiseryistä maahanmuuttajatyötä tekevä järjestö Suomessa.

Naisjärjestöjen Keskusliiton ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan 100 tasa-arvotekoa -hanke ja jatkohanke **Tasa-arvotekojilla vaikuttavuutta** ovat olleet menestyksekkäitä. Tasa-arvotekojen vaikutus suomalaisessa yhteiskunnassa on suuri. Mukana on organisaatioita ja korkean tason vaikuttajia yhteiskunnan kaikilta aloilta. Tasa-arvotekojen on jo satoja. Teemoina ovat johtajuus, media ja teknologia. Yhteiskunnan eri alojen tasa-arvotekojen verkostot ovat toimivat ja toimijoilla suuri kiinnostus sukupuolten tasa-arvon edistämiseen.

Naisjärjestöissä tehdään laajaa vapaaehtoistyötä ja on totuttu toimimaan pienillä budjeteilla. Resurssien vähäisyys vaikuttaa merkittävästi tasa-arvotyön laajuuteen ja prosesseihin. Resurssien vähyyden vuoksi ei ole mahdollista toimia toivotulla tasolla esimerkiksi vaikuttamis- ja viestintätyössä kansallisesti ja kansainvälisesti.

Naisjärjestöjen valtionavustus on muihin kansalaistoiminnan kansallisiin kattojärjestöihin (esimerkiksi sosiaalialalla, nuorisotyössä tai urheilussa) verrattuna hyvin matala. Hallituksen esitys eräiden naisjärjestöjen valtionavuksi on vuoden 2021 talousarvioesityksessä 268 00 euroa. Avustus oli vuonna 2020 918 00 euroa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on huolissaan naisjärjestöjen kattojärjestöjen mahdollisuudesta jatkaa ja kehittää tärkeää asiantuntijatyötä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi yhteiskunnan eri sektoreilla. TANE esittää naisjärjestöjen valtionapuun vuonna 2021 pysyvää tasokorotusta, jolloin naisjärjestöjen toiminnan pitkäjänteinen suunnittelu, kehittäminen ja vaikuttavuus mahdollistuvat.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää momentille 29.10.51 eräiden naisjärjestöjen valtionavusta annetun lain (663/2007) mukaisiin valtionavustuksiin lisättäväksi 650 000 euroa.

Lähteitä:

Tutkijatohtori Paula Koskinen Sandberg on kirjoittanut koronapandemian sukupuolivaikutuksista eri ammattialoilla: <https://tane.fi/-/koronakriisi-teki-naisten-tekeman-tyon-arvon-nakyvaksi>

Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen (Valtioneuvoston julkaisuja 2020:19)

Dosentti Anna Elomäki ja dosentti Hanna Ylöstalo ovat tutkineet sukupuolitietoista budjetointia TEAS -hankkeessa: Tasa-arvoa talousarvioon – talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolitietoinen budjetointi, raportti.

Ks. myös <https://tane.fi/-/sukupuolitietoista-budjetointia-koronakriisin-varjossa>

Hannele varsa
pääsihteeri